

УДК 330.101

ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПОНЯТЬ «ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ», «НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ», «ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ» В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

Манухіна Марта Юріївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, м. Северодонецьк, e-mail: marta.manukhina@gmail.com, тел: +380505758171

Manukhina Marta, Candidate of Economic Sciences, Associated Professor, Associate Professor of Accounting and Taxation Department, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University Severodonetsk, e-mail: marta.manukhina@gmail.com, tel: +380505758171

M. Manukhina. Investigation of the interconnection of the notions of "intellectual property", "intangible assets", "intellectual capital" in modern economic conditions.

In connection with the development of the information society, economy, the introduction of new technologies and the production of science-intensive products, intellectual property and intangible assets become one of the most important components of the assets of the enterprise. The notion of "intellectual capital", "intellectual property", "intangible assets" are rather close in their meaning and understanding, so a detailed consideration of these categories is very necessary. All three concepts differ not only in the areas of application, but also in the composition of individuals who use these concepts. In other words, they are part of a professional slang of various professional groups. The notion of "intellectual capital" is used mainly by managers, the concept of "intellectual property" - lawyers, and the concept of "intangible assets" - professional appraisers and accountants. Of course, managers, accountants and professional appraisers also use the notion of "intellectual property," but they tend to severely constrict it. Managers and appraisers understand intangible assets significantly wider than bookkeepers. The purpose of the article is a comprehensive study of the economic nature and interconnection of the categories "intellectual property", "intangible assets". "Intellectual capital". In the article various definitions of the categories of "intangible assets", "intellectual property" and "intellectual capital" from the standpoint of different author's concepts are investigated and the necessity of their analysis is grounded in view of the lack of a common opinion on this issue. The issue of determining the essence of intellectual property, intangible assets and intellectual capital and the subsequent management of these objects is very relevant, since the problem is that most of these objects are not recognized, and therefore not reflected in the accounting of the enterprise. Intellectual resources play an increasingly important role in shaping competitiveness and assessing the level of potential of industrial enterprises.

Манухіна М. Ю. Дослідження взаємозв'язку понять «інтелектуальна власність», «нематеріальні активи», «інтелектуальний капітал» в сучасних економічних умовах.

У зв'язку з розвитком інформаційного суспільства, економіки, впровадження нових технологій і випуску наукоємної продукції інтелектуальна власність і нематеріальні активи стають однією з найбільш важливих складових частин активів підприємства. Поняття «інтелектуальний капітал», «інтелектуальна власність», «нематеріальні активи» є доволі близькими по своєму значенню і розумінню, тому детальний розгляд цих категорій є досить необхідним. Всі три поняття розрізняються не тільки за сферами застосування, але і за складом осіб, які використовують ці поняття. Інакше кажучи, вони входять в професійний сленг різних професійних груп. Поняття «інтелектуальний капітал» використовується в основному менеджерами, поняття «інтелектуальна власність» - юристами, а поняття «нематеріальні активи» - професійними оцінювачами і бухгалтерами. Зрозуміло, менеджери, бухгалтери і професійні оцінювачі також використовують поняття «інтелектуальна власність», але вони його, як правило, сильно звужують. Менеджери і оцінювачі розуміють нематеріальні активи істотно ширше, ніж бухгалтери. Метою статті є комплексне дослідження економічної природи та взаємозв'язку категорій «інтелектуальна власність», «нематеріальні активи», «інтелектуальний капітал». У статті досліджено різні визначення категорій «нематеріальні активи», «інтелектуальна власність» та «інтелектуальний капітал» з позицій відмінних авторських концепцій та обґрунтовано необхідність їх аналізу, зважаючи на відсутність єдиної думки у цьому питанні. Питання визначення сутності інтелектуальної власності, нематеріальних активів та інтелектуального капіталу і подальшого управління цими об'єктами є дуже актуальним, оскільки проблема полягає у тому, що більшість таких об'єктів не визнаються, а тому і не відображаються в бухгалтерському обліку на підприємстві. Інтелектуальні ресурси відіграють все більш значущу роль у формуванні конкурентоспроможності і оцінки рівня потенціалу промислових підприємств.

Манухіна М. Ю. Исследование взаимосвязи понятий «интеллектуальная собственность», «нематериальные активы», «интеллектуальный капитал» в современных экономических условиях.

В связи с развитием информационного общества, экономики, внедрения новых технологий и выпуска наукоемкой продукции интеллектуальная собственность и нематериальные активы становятся одной из наиболее важных составных частей активов предприятия. Понятие «интеллектуальный капитал», «интеллектуальная собственность», «нематериальные активы» довольно близкими по своему значению и пониманию, поэтому детальное рассмотрение этих категорий достаточно необходимым. Все три понятия различаются не только по сферам применения, но и по составу лиц, использующих эти понятия. Иначе говоря, они входят в профессиональный сленг различных профессиональных групп. Понятие «интеллектуальный капитал» используется в основном менеджерами, понятие «интеллектуальная собственность» - юристами, а понятие «нематериальные активы» - профессиональными оценщиками и бухгалтерами. Разумеется, менеджеры, бухгалтеры и профессиональные оценщики также используют понятие «интеллектуальная собственность», но они его, как правило, сильно сужают. Менеджеры и оценщики понимают нематериальные активы существенно шире, чем бухгалтеры. Целью статьи является комплексное исследование экономической природы и взаимосвязи категорий «интеллектуальная собственность», «нематериальные активы», «интеллектуальный капитал». В статье исследованы различные определения категорий «нематериальные активы», «интеллектуальная собственность» и «интеллектуальный капитал» с позиций отличных авторских концепций и обоснована необходимость их анализа, учитывая отсутствие единого мнения в этом вопросе. Вопрос определения сущности интеллектуальной собственности, нематериальных активов и интеллектуального капитала и дальнейшего управления этими объектами является очень актуальным, поскольку проблема заключается в том, что большинство таких объектов не признаются, а потому и не отражаются в бухгалтерском учете на предприятии. Интеллектуальные ресурсы играют все более значимую роль в формировании конкурентоспособности и оценки уровня потенциала промышленных предприятий.

Постанова проблеми. Зміщення економічних пріоритетів у бік нематеріальних ресурсів, що відбувається в економіці України в останні роки, визначає підвищення їх значущості для суб'єктів господарювання різних сфер економіки. Це пояснюється тим, що розвиток сучасної економіки відбувається у широкому поєднанні та взаємопроникненні інновацій, виробництва, науково - технічних розробок, розвитку і поширення знань та інформації.

Зміст та структура таких понять, як «інтелектуальна власність», «інтелектуальний капітал» та «нематеріальні активи», постійно розширюється та якісно оновлюється. Відносини у цій сфері пов'язані з найновішими технологіями не лише в розумінні об'єктів цих відносин, а також у застосуванні нетрадиційних підходів до їх регулювання.

Зростаюча значущість нематеріальних ресурсів як складової цінності підприємства призвела до перегляду оцінки діяльності підприємств. Поряд із питанням оцінки вартості невідчутних ресурсів важливим аспектом постає визначення та зіставлення основних категорій, що стосуються невідчутної сфери діяльності підприємства, а саме інтелектуальної власності, нематеріальних активів та інтелектуального капіталу. Актуальність дослідження полягає у формулюванні загального підходу до визначення економічної сутності нематеріальних активів у зіставленні із поняттями «інтелектуальна власність» та «інтелектуальний капітал» та їх відособленні від юридичного та бухгалтерського трактування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У встановлення парадигми розвитку інтелектуальних активів в нашій країні значний внесок зробили такі провідні вчені: О. Бутнік-Сіверський [3], Н. Гавкалова, М. Дудкіна, О. Кендюхов, В. Семенова, П. Цибульов, Л. Федулова [7]. Економічного підходу до визначення природи і сутності нематеріальних активів, крім вищезазначених учених, дотримуються також Г. С. Беккер, І. А. Бігдан, Т. В. Давидюк, Л. Едвінсон, С. Ф. Легенчук, Л. В. Нападовська, Й. Руус, С. Пайк та Л. Фернстрем, Т. А. Стюарт, А. А. Чухно, О. В. Шкурупій та інші, кожен із яких розглядає їх в контексті концепції інтелектуального капіталу.

Виділення невирішеної проблеми. На сьогодні є чимало праць, у яких проводяться відмінності між поняттями «інтелектуальний капітал», «інтелектуальна власність» та «нематеріальні активи». У літературних джерелах досить часто спостерігається або повне отожднення, або різке розмежування категорій «нематеріальні активи» та «інтелектуальний капітал», що, у свою чергу, призводить до нерозуміння,

спотворення самої сутності зазначених понять, розмивання їх спільних та відмінних ознак. Тому дані категорії потребують подальшого детального розгляду та дослідження.

Мета статті. Мета цієї статті полягає у комплексному дослідженні економічної природи та взаємозв'язку категорій «інтелектуальний капітал», «інтелектуальна власність», «нематеріальні активи».

Виклад основного матеріалу. Інформаційні ресурси та знання, що використовуються в рамках діяльності промислового підприємства, формують його інтелектуальний капітал. Власне поняття «капіталу» як економічної категорії трактується по-різному. Досліджуючи категорію «капітал», можна виокремити його чотири еволюційні форми: промисловий капітал, фінансовий капітал, фінансово-промисловий капітал та інтелектуальний капітал. Хоча поняття дуже часто використовується в наукових дискусіях, до сьогодні не існує єдиного визначення даної категорії.

Можна виділити два головних підходи науковців до визначення сутності та структури інтелектуального капіталу. Представники першого підходу розглядають інтелектуальний капітал з позиції сукупності цінностей, певних активів, що самі по собі (без перетворень) здатні приносити дохід. Представники другого підходу вважають: сутність інтелектуального капіталу полягає у його здатності до відтворення і залучення у процес кругообігу, де здійснюється його виробниче споживання. Внаслідок таких процесів зберігаються конкурентні переваги підприємства і відбувається приріст інтелектуального капіталу.

На думку Л. І. Федулової [7], інтелектуальний капітал - це один із різновидів капіталу, що має його відповідні ознаки і водночас відтворює характерні лише для нього специфіку і особливості. Це поняття набагато ширше, ніж поняття інтелектуальна власність та нематеріальні активи. Крім того, воно економічніше, ніж правове або бухгалтерське. Можна навіть стверджувати, що це - збірне поняття для визначення нематеріальних цінностей, що об'єктивно підвищують ринкову вартість компанії.

Одне з найбільш повних визначень інтелектуального капіталу, яке відображає його сутність, на нашу думку, дав Т. А. Стюарт: «Під інтелектуальним капіталом я розумію не жменьку докторів наук, які видобувають істину за замкненими дверима якоїсь лабораторії. І не інтелектуальну власність, таку як патенти і авторські права, хоча вона і є його складовою частиною. Інтелектуальний капітал - це сума знань усіх працівників компанії, що забезпечує її конкурентоспроможність» [12].

Аналогічного підходу дотримується К. Багріновський: «Визначення інтелектуального капіталу носить досить загальний характер і зазвичай має на увазі суму тих знань усіх працівників компанії, яка забезпечує її конкурентоспроможність» [6].

Ґрунтовним є дослідження сутності інтелектуального капіталу вітчизняного автора О. Бутнік-Сіверського, у праці якого «інтелектуальний капітал - це один із різновидів капіталу, який має відповідні ознаки капіталу і відтворює, одночасно, властиву лише йому (інтелектуальному капіталу) специфіку і особливості. Як економічна категорія інтелектуальний капітал розглядається з позиції авансованої інтелектуальної власності, що під час свого руху приносить більшу вартість за рахунок додаткової вартості [3].

О. В. Шкурупій зазначає, що інтелектуальний капітал є головним ресурсом сучасних підприємств, від якого залежить їхній подальший розвиток та продуктивність. С. Ф. Легенчук розглядає інтелектуальний капітал як сукупність наявних на підприємстві інтелектуальних активів, за допомогою яких підприємство отримує конкурентні переваги на ринку, стверджуючи, що в обліку не можна чітко розмежовувати поняття "нематеріальні активи" та "інтелектуальний капітал", оскільки, на думку вченого, сама наявність на балансі підприємства об'єктів інтелектуальної власності вже засвідчує існування інтелектуального капіталу.

Для забезпечення ефективного функціонування підприємства все більшого значення набувають нематеріальні активи, саме вони виступають формою реалізації знань та

дозволяють підприємству не тільки ефективно функціонувати, а й розвиватися. Нематеріальні активи є специфічним об'єктом управління, завдяки якому на підприємстві створюються умови, необхідні для забезпечення і підвищення ефективності діяльності.

Одним із перших, хто досліджував нематеріальні активи з точки зору економічного підходу, був З. Гріліхес, який визначив, що «розрив між ринковою і балансовою вартостями підприємств спричинений нематеріальними активами, які можуть розглядатися як інтелектуальний капітал»[10]. В свою чергу, К. Е. Свейбі, розробивши аналітичну модель "Монітор нематеріальних активів" (The Intangible Assets Monitor (IAM)), показники якої, на його думку, можуть служити "гідним доповненням до фінансової звітності", вважає, що нематеріальні активи, які спричиняють виникнення різниці між ринковою і балансовою вартостями підприємств, можуть бути досліджені з точки зору трьох релевантних індикаторів, які відображають їхню економічну сутність:

1) компетенція співробітників, що відображається у вигляді уявних знань, здібностей, освіти та накопиченого досвіду тощо;

2) внутрішня структура підприємства, яка орієнтована на підтримку організації і може бути представлена у вигляді патентів, авторських прав, баз даних, адміністративних систем, наукових досліджень та розробок;

3) зовнішня структура підприємства, яка може включати торговельні марки, імідж підприємства, бренд та відображає взаємовідносини підприємства з партнерами та клієнтами [11].

Цікаве визначення нематеріальних активів викладено Дж. Р. Хітчнером, що розглядаються ним як частина людського капіталу, який створюється освітою, досвідом, кваліфікацією службовців компанії, а також структурним капіталом, що включає такі елементи, як процес документообігу та організаційну структуру компанії; "нематеріальні активи - це кодифіковані речові описи специфічних знань, якими можна володіти і при необхідності торгувати", - зазначає вчений.

Сутність нематеріальних активів, згідно з дослідженнями О. Б. Бутнік-Сіверського, проявляється через призму економічних ознак і характеристик, які їм властиві. В таблиці 1 розглянуто найбільш притаманні економічні ознаки нематеріальних активів, які визначають їхню економічну сутність.

З економічної точки зору, одне з найкоротших визначень нематеріального активу наведено Барухом Левом: «...нематеріальний актив забезпечує майбутні вигоди, не маючи матеріального чи фінансового втілення» [5]. На думку Б. Лева, терміни «нематеріальні активи», «запаси знань» та «інтелектуальний капітал» є взаємозамінними в силу того, що всі три терміни «широко вживаються: нематеріальні активи в літературі з бухгалтерського обліку, запас знань - економістами, інтелектуальний капітал - у менеджменті та юридичній літературі; а в цілому всі вони зводяться до одного: до невтленого матеріально забезпечення майбутніх вигід».

Фахівець з питань інтелектуального капіталу Є. Брукінг розглядає підприємство як суму матеріальних активів та інтелектуального капіталу, причому під інтелектуальним капіталом він розуміє: ринкові активи, інтелектуальну власність, людські активи, інфраструктурні активи або технології. Стосовно думки автора щодо зіставності категорій, показовим є його визначення: «інтелектуальний капітал - це термін для позначення нематеріальних активів, без яких компанія тепер не може існувати» [2]. Отже, бачимо повну взаємозамінність категорій, автор не розмежовує ці поняття, більш того, повністю відносить нематеріальні активи до інтелектуального капіталу.

Таблиця 1

Економічні ознаки нематеріальних активів

№ з/п	Ознака	Характеристика
-------	--------	----------------

1	Нематеріальність	Саме слово "нематеріальний" (intangible) походить від латинського "tangere" і означає "торкатися, відчувати". Отже, нематеріальна власність є власністю, яку не можна сприймати дотиком, відчутти. Більш точно про нематеріальні активи можна сказати, що вони "безтілесні".
2	Багатоцільовий характер використання	Один і той самий нематеріальний актив може використовуватись підприємством одночасно в різних ділянках його діяльності: на виробництві окремих видів продукції, виконанні робіт або наданні послуг; в процесі їхньої реалізації та подальшого обслуговування; у сфері управління тощо.
3	Значний часовий лаг	Щоб отримати ефект від великих інвестицій в нематеріальні активи, необхідний час, тобто існує певний часовий лаг, який відтермінує загальне і негайне отримання вигоди від таких інвестицій. Різні емпіричні дослідження стверджують, що середня тривалість очікування ефекту від досліджень і розробок складає приблизно 5-9 років.
4	Підвищений рівень ризику інвестування	На відміну від традиційних матеріальних активів, грошові потоки, що пов'язані з капіталовкладеннями в нематеріальні активи, можуть бути витрачені даремно, якщо ці нематеріальні активи не підходять для компанії.
5	Міра адитивності	Нематеріальні активи не є адитивними за своєю природою, адже їхня кількість не буде зменшуватися від того, що їх використовують, а також збільшуватись у випадку інвестування.
6	Закон зростаючої граничної віддачі	Тобто, створена за допомогою нематеріальних активів вартість, зростає в міру збільшення їхнього додаткового залучення. Наприклад, чим більша кількість працівників підприємства використовує певне програмне забезпечення, тим більша ефективність його використання для підприємства, або чим більше число відвідувачів веб-сайту, тим більша його вартість тощо.
7	Взаємозв'язок із власністю підприємства та контроль	Нематеріальні активи, на відміну від матеріальних, як можуть бути під контролем і власністю підприємства (інноваційний капітал), так і можуть не бути під його контролем і власністю підприємства (людський та ринковий капітали), водночас забезпечуючи його економічними вигодами.

Аналогічно з попередніми дослідниками такої ж точки зору дотримується і Л. Едвінсон, який стоїть на засадах тотожності категорій, але відмінність його поглядів полягає у визнанні інтелектуального капіталу більш широким поняттям, ніж нематеріальні активи. Автор стверджує, що капітал компанії складається з двох компонентів: капіталу фінансового та капіталу інтелектуального. Фінансовий капітал адекватно відображається в річному звіті, який є також його документальним підтвердженням, натомість інтелектуальний капітал, навпаки, нерідко сформований «прихованими цінностями», і тому його так важко підрахувати [9].

Протилежної точки зору дотримуються американські автори Д. Нортон та Р. Каплан, які визначають нематеріальні активи як основне джерело створення вартості підприємства та поділяють їх на три складові: 1) людський капітал (уміння, талант, знання); 2) інформаційний капітал (бази даних, інформаційні системи, мережі та технології); 3) організаційний капітал (культура, лідерство, відповідний персонал, робота в команді, управління знаннями) [1]. Автори окремо розглядають нематеріальні активи, натомість варто відзначити, що їх концепція займає проміжне становище, оскільки у створеній ними системі збалансованих показників не остання роль відводиться і фінансовим показникам компанії.

На основі проведеного дослідження дійшли висновку, що основними та постійно наявними складовими інтелектуального капіталу можуть вважатися тільки людський і структурний капітали, які можуть характеризуватися складною структурою, що відображає можливість існування диференційованих схем взаємозв'язку між собою.

Згідно з дослідженням Т. В. Давидюк, людський капітал - це сформований або розвинений у результаті інвестицій в освіту, професійну підготовку та накопичений людиною певний запас здоров'я, виробничих і загальнолюдських знань, навичок, здібностей, вмінь, які дозволяють їй успішно виконувати свою професійну діяльність і які доцільно використовувати для одержання певного результату, сприяє зростанню

продуктивності праці й ефективності виробництва, завдяки цьому впливає на зростання доходів його власника, прибутку підприємства та національного багатства країни.

Якість людського капіталу впливає з отриманої освіти та досвіду, професійних знань, кваліфікації, навиків, вмінь, переконань і моральних цінностей, які сповідують працівники підприємства, а також від їхнього бажання (і вміння) вчитися, підвищувати свою кваліфікацію і збільшувати тим самим свій потенціал знань. Особливе місце серед важливих якісних характеристик людського капіталу, на нашу думку, займають невіддільні від конкретної фізичної особи ноу-хау, використання яких вимагає не тільки знання, як робити, а й уміння виконати відповідні операції належним чином, що найяскравіше проявляється в хірургії, де мало знати, як виконується операція, треба вміти її зробити на належному рівні.

Вважаємо, що людський капітал для підприємства може бути розглянутий із двох сторін: внутрішньої і зовнішньої.

Основну частину людського капіталу (внутрішнього) становлять працівники підприємства різного рівня (керівники, спеціалісти, службовці, робітники, охорона, учні), які, згідно з дослідженням Г. С. Беккера, не надходять у розпорядження суб'єкта господарювання, не є його власністю, а тільки відображають його право, що закріплене у формі трудового договору або контракту на використання у своїй діяльності певних знань, умінь і навичок людини. Зовнішню частину людського капіталу складають люди, які не є безпосередніми співробітниками підприємства, проте всіляко сприяють його розвитку і процвітанню, використовуючи свої знання, таланти або службове становище.

Зовнішній (набутий) людський капітал може використовуватися в економічній діяльності підприємства для трансферу знань і ресурсів, що сприяє координації спільної діяльності для компенсації слабких сторін або створення конкурентних переваг. На відміну від внутрішньої (власної) частини людського капіталу, яка характеризується відносною стабільністю і досить жорсткою прив'язкою до суб'єкта господарювання за допомогою заробітної плати, зовнішня його частина є більш мінливою і менш від нього залежною. Поточний стан (утримання) зовнішнього (набутого) людського капіталу, на нашу думку, визначають стратегічні цілі й наявні потреби підприємства, а також зацікавленість у розвитку бізнесу сторонньої особи, яка може принести йому користь.

Людський капітал підприємства, незважаючи на те, що по праву вважається основним чинником його успішної діяльності, згідно з нашим дослідженням є залежним від структурного капіталу підприємства. Структурний капітал є не простим набором підрозділів і служб, що покликані забезпечувати нормальну виробничу діяльність підприємства, а таке поєднання й організація їхніх взаємовідносин, яке максимально сприяє успішній реалізації виробничих процесів, створюючи комфортні умови для праці та відпочинку всіх співробітників підприємства. Іншими словами, можна сказати, що структурний капітал - це належним чином організоване робоче середовище, яке забезпечує успішне функціонування підприємства в сьогоденні і в майбутньому.

Структурний капітал формує основи професійних (посадових) знань. Відповідно до нашого дослідження в межах структурного капіталу для більш чіткого розуміння його сутності можна виділити два блоки - організаційний та інформаційний капітали.

Організаційний капітал є не простим набором структурних підрозділів і служб, покликаних забезпечити нормальну виробничу діяльність підприємства, а таким поєднанням і організацією їхніх взаємовідносин, які максимально сприяють успішній реалізації виробничих процесів, а також створюють комфортні умови для праці та відпочинку всіх співробітників підприємства. Організаційний капітал утворюють такі види елементарних активів, як навчальні центри, наукові відділи та лабораторії, операційні системи, бізнес-процеси, корпоративна культура тощо, що забезпечують якісне виконання посадових обов'язків людським капіталом і, як наслідок, генерування нових нематеріальних активів. Інформаційний капітал згідно з нашим дослідженням є

ресурсномістким інтелектуальним сервером підприємства, який забезпечує функціональність організаційного капіталу.

Досліджуючи економічну природу нематеріальних активів у контексті інтелектуального капіталу ми дійшли висновку, що інші форми інтелектуального капіталу можуть виникати тільки при ефективній взаємодії його основних складових - людського і структурного капіталів. Така взаємодія, на нашу думку, характеризується синергетичними ефектами, що забезпечують зростання ефективності діяльності суб'єкта господарювання в результаті інтеграції, злиття окремих частин (людського і структурного капіталів) в єдину систему за рахунок так званого системного ефекту - емерджентності. Ми вважаємо, що тільки в процесі взаємодії, яка характеризується синергетичними ефектами, людського і структурного капіталів підприємства можуть виникнути інші форми інтелектуального капіталу, які в нашому дослідженні визначаються термінами інноваційний та ринковий капіталі.

Інноваційний капітал є вищою ланкою інтелектуального капіталу, яка технічно забезпечує виробництво наукомісткої продукції, продукування нових знань і відображає результати інтелектуальної діяльності внутрішньої частини людського капіталу підприємства.

Ринковий капітал є тією економічною категорією, яка характеризує здатність підприємства отримувати економічну вигоду від взаємовідносин із зовнішньою частиною людського капіталу і може включати в себе засоби індивідуалізації, що забезпечують підприємство доданою економічною цінністю, задокументовані взаємозв'язки з клієнтами та партнерами, які забезпечують підприємство відносною гарантією отримання майбутніх економічних вигод тощо.

Інтелектуальний капітал можна розглядати в якості нематеріальних активів підприємства згідно з нашим дослідженням тільки в тому випадку, якщо взаємодія основних його складових є ефективною та призводить до виникнення інноваційного і ринкових капіталів, які, в свою чергу, забезпечують підприємство економічними вигодами. До таких вигід, що може отримувати підприємство від нематеріальних активів, можна віднести: висока рентабельність, конкурентні переваги, монопольне положення, унікальність, ліквідність.

Висновки та пропозиції. Враховуючи наведене, можна стверджувати, що нематеріальні активи підприємства можуть включати в себе не тільки складові інноваційного та ринкового капіталів, але й також складові людського і структурного капіталів, що дозволяє розглядати досліджувану економічну категорію ширше.

Список використаних джерел:

1. Боярко І. М. Роль нематеріальних активів у створенні цінності компанії / І.М. Боярко, Я.В. Самусевич // *Актуальні проблеми економіки*. – 2011. - № 3 (117). – С. 86-94.
2. Брукинг Э. *Интеллектуальный капитал [Текст] / Э. Брукинг*. – СПб: Питер, 2001. – 288 с.
3. Бутнік-Сіверський О. *Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект [Електронний ресурс] / О. Бутнік-Сіверський*. - Режим доступу: - <http://www.ndiiv.org.ua>
4. Куцик П.О., Дрогобицький І.М., Плиса З.П., Скоп Х.І. *Облікова концепція вартістю нематеріальних активів підприємства [Текст]: монографія / П.О. Куцик, І.М. Дрогобицький, З.П. Плиса, Х.І. Скоп*. – Львів: Растр -7, 2016. – 268 с.
5. Лев Б. *Нематеріальні активи: управління, звітність / Б. Лев*. – К.: Квітно-консалтинг, 2008. – 204 с.
6. Просвирина И.И. *Интеллектуальный капитал: новый взгляд на нематериальные активы [Електронний ресурс] / И.И. Просвирина // Финансовый менеджмент*. - 2004. - № 4. - Режим доступу: <http://www.finman.ru/articles/2004/4/2309.html>
7. Трофимова Н.А. *Нематериальные активы как часть интеллектуального капитала / Н.А. Трофимова // Финансовый менеджмент*. – 2008. - № 3. – С. 34 – 39.
8. Федулова Л.І. *Концепція інтелектуального капіталу в системі економіки знань [Текст] / Л.І. Федулова // Проблеми науки*. – 2008. – № 3. – С. 34 - 38.
9. Edvinsson L. *Intellectual capital : realizing your company's true value by finding its hidden brainpower / L. Edvinsson, M. Malone*. – N.Y. : Harper Business, 1997. – 342 p.
10. Griliches Z. *Patent statistics as economic indicators: a survey / Z. Griliches // Journal of economic literature*. – 1990. – Vol. – XXXIII. – P. 1661 – 1707.

11. Sveiby K. E. *The new organizational wealth: managing and measuring knowledge-based assets* / K. E. Sveiby // San Francisco: Berrett-Koehler, 1997. – 275 p.
12. Stewart T. A. *Intellectual capital. The new wealth of organizations* / T. A. Stewart // New York: Diane Publishing Company, 2000. – 261 p.

References:

1. Bojarko I.M. Rol' nematerial'nyh aktiviv u stvorenni kompanii' / I.M. Bojarko, Ja.V. Samusevych // Aktual'ni problemy ekonomiky. – 2011. - № 3 (117). – S. 86-94.
2. Brukyng Э. *Intellektual'nyj kapytal* [Tekst] / Э. Brukyng. – SPb. : Pyter, 2001. – 288 s.
3. Butnik-Sivers'kyj O. *Intellektual'nyj kapital: teoretychnyj aspekt* [Elektronnyj resurs] / O. Butnik-Sivers'kyj. - Rezhym dostupu: - <http://www.ndiiv.org.ua>
4. Kucyk P.O., Drogobyc'kyj I.M., Plysa Z.P., Skop H.I. *Oblikova koncepcija vartistju nematerial'nyh aktiviv pidpryemstva* [Tekst]: monografija / P.O. Kucyk, I.M. Drogobyc'kyj, Z.P. Plysa, H.I. Skop. – L'viv: Rastr -7, 2016. – 268 s.
5. Lev B. *Nematerial'ni aktyvy: upravlinnja, zvitmist'* / B. Lev. – K.: Kvitno-konsaltyng, 2008. – 204 s.
6. Prosvyryna Y.Y. *Yntellektual'nyj kapytal: novyj vzgljad na nematerial'nye aktyvy* [Elektronnyj resurs] / Y.Y. Prosvyryna // Fynansovyj menedzhment. - 2004. - № 4. - Rezhym dostupu: <http://www.finman.ru/articles/2004/4/2309.html>
7. Trofymova N.A. *Nematerial'nye aktyvy kak chast' yntellektual'nogo kapytala* / N.A. Trofymova // Fynansovyj menedzhment. – 2008. - № 3. – S. 34 – 39.
8. Fedulova L.I. *Koncepcija intellektual'nogo kapitalu v systemi ekonomiky znan'* [Tekst] / L.I. Fedulova // Problemy nauky. – 2008. - № 3. – S. 34 - 38.
9. Edvinsson L. *Intellectual capital: realizing your company's true value by finding its hidden brainpower* / L. Edvinsson, M. Malone. – N.Y.: Harper Business, 1997. – 342 p.
10. Griliches Z. *Patent statistics as economic indicators: a survey* / Z. Griliches // Journal of economic literature. – 1990. – Vol. – XXVIII. – P. 1661 – 1707.
11. Sveiby K. E. *The new organizational wealth: managing and measuring knowledge-based assets* / K. E. Sveiby // San Francisco: Berrett-Koehler, 1997. – 275 p.
12. Stewart T. A. *Intellectual capital. The new wealth of organizations* / T. A. Stewart // New York: Diane Publishing Company, 2000. – 261 p.

Ключові слова: інтелектуальна власність; інтелектуальний капітал; нематеріальні активи.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность; интеллектуальный капитал; нематериальные активы.

Keywords: intellectual property; intellectual capital; intangible assets.

Перевірено на плагіат системою: <https://corp.unicheck.com/library/viewer/report/4082437>

Рецензент: Ю.І. Ключ, д. е. н., доцент, Східноукраїнський національний університет імені В. Даля.